

Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken

aan Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie
De heer mr. dr. K.H.D.M. Dijkhoff
Postbus 20301
2500 EH DEN HAAG

contactpersoon Mr. D.J. de Jong
doorkiesnummer 06-4684 0910
datum 9 juli 2015
ons kenmerk ACVZ/ADV/2015/007
uw kenmerk
bijlage(n)
onderwerp Aanbieding discussiestuk vaststellingsprocedure staatloosheid

Geachte heer Dijkhoff,

Op 19 januari 2015 heeft uw voorganger de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) verzocht om een bijdrage te leveren aan de inrichting van een vaststellingsprocedure voor staatloosheid.¹ Met de aanbieding van het bijgevoegde discussiestuk voldoet de commissie aan dit verzoek.²

De commissie benadrukt dat zij de discussie met een aantal experts heeft georganiseerd en de resultaten daarvan in het bijgevoegde stuk zijn neergelegd. Dit stuk geeft de verschillende visies van de geraadpleegde experts weer en is niet aan te merken als een advies van de commissie. De ACVZ zal in een later stadium advies uitbrengen over een nog te schrijven wettelijke regeling.

De voorzitter,

mr. Adriana C.J. van Dooijeweert

Postadres
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

bezoekadres
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag

¹ Zie bijlage 1.

² Zie bijlage 2.

www.acvz.org

Twitter: [@ACVZ_advies](https://twitter.com/ACVZ_advies)

ADVIESCOMMISSIE	
5017 AEFMIGRATIEZAKEN	
Uitg.	21-01-2015
Verz.	
№	ADV-003
S. 1	

Ministerie van Veiligheid en Justitie

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

Aan de voorzitter van de ACVZ
Mw.mr. A.C.J. van Dooijeweert
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

**Directoraat-Generaal
Vreemdelingenzaken**
Directie Migratiebeleid
TR&N

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/venj
Contactpersoon

Ons kenmerk
586519

*Bij beantwoording de datum
en ons kenmerk vermelden.
Wilt u slechts één zaak in uw
brief behandelen.*

Datum 19 januari 2015
Onderwerp Verzoek verdieping t.b.v. het inrichten van een vaststellingsprocedure
voor staatloosheid

Geachte mevrouw Van Dooijeweert,

Het Kabinet heeft, in reactie op het advies van uw Commissie van 4 december 2013, op 10 september jl. besloten een vaststellingsprocedure voor staatloosheid in te richten. De procedure behoeft een wettelijke basis. Op dit moment wordt de eerste hand gelegd aan het wetsvoorstel.

In vervolg op ons gesprek van 31 oktober jl. heb ik een aantal aandachtspunten geformuleerd die voor het inrichten van een vaststellingsprocedure voor staatloosheid nader moeten worden besproken.

Ik zou het zeer op prijs stellen als uw Commissie een seminar zou willen organiseren met deskundigen teneinde de nadere richting te geven bij de vormgeving van de staatloosheidsprocedure. In het bijzonder denk ik aan aspecten als het bewijsrecht en de bewijslastverdeling, de doorwerking van de rechtsgevolgen van de vaststelling, de kenbaarheid van de vaststelling voor andere partijen, de vormgeving van een eventueel adviesrecht voor bepaalde organisaties binnen de vaststellingsprocedure en de wenselijkheid van eventuele toepassing van de procedure in de Caribische landen en gebiedsdelen.

Met vriendelijke groet,
De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,

F. Teeven

Discussiestuk van de expertgroep over de inrichting van een vaststellingsprocedure voor staatloosheid

1. Inleiding

In een brief van 19 januari 2015 heeft de toenmalige staatssecretaris van Veiligheid en Justitie de commissie verzocht een seminar met leden van een expertgroep te organiseren teneinde nader richting te geven bij de vormgeving van een procedure voor de vaststelling van staatloosheid. De aanleiding voor dit verzoek wordt geschetst in paragraaf 3 van dit stuk.

De commissie heeft invulling gegeven aan het verzoek door personen te benaderen met het verzoek deel te nemen aan de expertgroep.¹ Ook medewerkers van de ministeries van Veiligheid en Justitie en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties hebben (qualitate qua) deelgenomen aan de expertgroep. Op 16 maart en 18 mei 2015 heeft de commissie twee bijeenkomsten van de expertgroep georganiseerd. In de eerste bijeenkomst is geïnterviewd welke aspecten de leden van de expertgroep relevant vinden voor de inrichting van een vaststellingsprocedure. In de tweede bijeenkomst zijn de geïdentificeerde onderwerpen nader besproken. De inzichten van de expertgroep zijn vastgelegd in dit discussiestuk.

2. Indeling van het discussiestuk

De onderwerpen die door de leden van de expertgroep zijn besproken zijn gerangschikt in vier categorieën die ontleend zijn aan het Handboek van de UNHCR, te weten: inrichting van de procedure, toegankelijkheid van de procedure, waarborgen procedure en de bewijslastverdeling. Tot slot is een drietal losse onderwerpen ondergebracht onder het kopje 'overige onderwerpen'.

De indeling van deze brief is als volgt:

1. Inleiding
2. Indeling van het discussiestuk
3. Aanleiding voor het verzoek van 19 januari 2015
4. Inrichting van de procedure
 - 4.1 Civiele of bestuursrechtelijke procedure
 - 4.2 Eén of twee feitelijke instanties
 - 4.3 Enkelvoudige of meervoudige behandeling
5. Toegankelijkheid van de procedure
 - 5.1 Vereisten verzoek en verblijfsrechtelijke status van de betrokkene
 - 5.2 Rechtsbijstand
 - 5.3 Verblijfsrecht hangende de procedure
 - 5.4 Beslistermijnen
6. Waarborgen procedure
 - 6.1 De rol van de IND en het horen van betrokkene
 - 6.2 Verhouding asielprocedure en vaststellingsprocedure

¹ De deelnemers aan de expertgroep zijn opgenomen in de bijlage.

- 6.3 Externe deskundigheid
- 7. Bewijslastverdeling
- 8. Overige onderwerpen
 - 8.1 Verblijfsrecht gekoppeld aan de vaststelling van staatloosheid
 - 8.2 Verlening identiteitsdocument
 - 8.3 Vaststellingsprocedure voor de Caribische landen en gebiedsdelen

3. Aanleiding voor het verzoek van 19 januari 2015

De twee belangrijkste internationaalrechtelijke pijlers die de bescherming van staatlozen en de bestrijding van staatloosheid schragen zijn het Verdrag betreffende de Status van Staatlozen uit 1954 en het Verdrag tot Beperking der Staatloosheid uit 1961. Deze verdragen worden in deze brief aangeduid als het Verdrag van 1954 respectievelijk het Verdrag van 1961. Artikel 11 van het Verdrag van 1961 bepaalt dat binnen het raamwerk van de Verenigde Naties (VN) een orgaan zal worden aangewezen dat toeziet op de naleving en implementatie van dit verdrag. Kort na de inwerkingtreding van het Verdrag van 1961 is de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) deze rol op verzoek van de VN gaan vervullen. Sinds 1994 heeft de UNHCR ook het formele mandaat van de VN om staatloosheid te voorkomen en te verminderen, en de rechten van staatlozen te beschermen. Gelet op het mandaat van de UNHCR wordt het Handbook on Protection of Stateless Persons (hierna: het Handboek) als gezaghebbend aangemerkt. Op verschillende plaatsen in deze brief komen de aanbevelingen van de UNHCR aan de orde.

In het kader van zijn mandaat heeft de UNHCR in november 2011 het rapport Staatloosheid in Nederland uitgebracht. De belangrijkste conclusie was dat in Nederland de identificatie van staatlozen gebrekkig functioneert en dat als gevolg daarvan de rechten van in Nederland verblijvende staatlozen niet gegarandeerd zijn. De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de toenmalige minister voor Immigratie, Integratie en Asiel hebben dit oordeel in augustus 2012 weersproken. Het rapport van de UNHCR en de reactie van de minister zijn voor de ACVZ aanleiding geweest om een advies uit te brengen over deze materie. Het advies met de titel *Geen land te bekennen* is verschenen in december 2013.²

De commissie is op grond van haar onderzoek tot het oordeel gekomen dat in Nederland momenteel geen goed instrument bestaat om staatloosheid vast te stellen, waardoor staatloosheid onvoldoende wordt (h)erkend. De commissie heeft in het advies onder meer de aanbeveling gedaan om een met waarborgen omklede vaststellingsprocedure voor staatloosheid in te richten. In deze procedure wordt, indien aannemelijk is gemaakt dat de betrokkene geen nationaliteit heeft, als rechtsfeit vastgesteld dat betrokkene staatloos is.

Op 2 juni 2014 heeft het kabinet een eerste reactie gegeven op het advies. Het kabinet stelt dat de commissie terecht constateert dat er een leemte is nu een daadwerkelijke vaststellingsprocedure in Nederland ontbreekt. Het kabinet onderkent het belang van vaststelling en verkent hoe een vaststellingsprocedure het beste kan worden ingericht.

² http://www.acvz.org/publicaties/Advies_39-WEB-DEF.pdf.

4. Inrichting van de procedure

4.1 *Civiele of bestuursrechtelijke procedure*

Door de leden van de expertgroep is de keuze voor een civiel- of bestuursrechtelijke inrichting van de vaststellingsprocedure besproken. Een aantal voor- en nadelen van beiden is opgenomen in het advies van de ACVZ uit december 2013 en in dit discussiestuk. De leden van de expertgroep hebben geen keuze gemaakt voor één van beide procedures.

In genoemd advies heeft de ACVZ een voorkeur uitgesproken voor een civielrechtelijke vaststellingsprocedure. Doorslaggevend voor die keuze zijn geweest dat:

1. de vaststelling een determinatie van een rechtsfeit is, en
2. de vraag of iemand staatloos is beantwoord zal moeten worden aan de hand van vreemd nationaliteitsrecht.

De commissie is van oordeel dat een rechtsfeit vastgesteld dient te worden door de rechter en niet door een bestuursorgaan. In de bestuursrechtelijke variant wordt de vaststellingsbevoegdheid bij een bestuursorgaan gelegd. De daarop volgende rechterlijke toetsing zal, indien het algemene bestuursrecht van toepassing is, een marginale toetsing van de administratieve beslissing betreffen. In de civielrechtelijke variant wordt de vaststelling rechtstreeks aan een daartoe geëquipeerde onafhankelijke rechter opgedragen. De burgerlijke rechter is erop ingesteld uit eigen gezag rechtsfeiten vast te stellen.

Het tweede argument is voor een belangrijk deel ingegeven door de parallel die gelegd kan worden met de procedure tot vaststelling van het Nederlanderschap (de artikel 17 Rijkswet op het Nederlanderschap (RWN) procedure). Deze parallel komt op meerdere plaatsen in dit discussiestuk terug. De procedure tot vaststelling van het Nederlanderschap zal korthedshalve worden aangeduid als artikel 17 procedure. De rechtbank Den Haag is exclusief bevoegd om deze procedures te behandelen. De civiele afdeling van deze rechtbank heeft ervaring met nationaliteitsvraagstukken en heeft daarnaast ruime expertise op het gebied van het internationaal privaatrecht. Dit is van belang omdat voor de vaststelling van staatloosheid talrijke voorvragen van privaatrechtelijke aard (zoals over geboorte, huwelijk en afstamming) beantwoord moeten worden, met inachtneming van het internationaal privaatrecht.

Door leden van de expertgroep is erop gewezen dat de vaststellingsprocedure in de meeste landen, die een specifieke procedure hebben, bestuursrechtelijk is ingekleed. Deels is dat te verklaren doordat in bijna alle landen de vaststelling van staatloosheid is gekoppeld aan de verlening van een verblijfsvergunning. Andere leden van de expertgroep hebben erop gewezen dat het niet iedereen te doen zal zijn om de verlening van een verblijfsvergunning. Er zijn ook personen die uit andere hoofde rechtmatig verblijf hebben en om andere redenen, die gelegen kunnen zijn in het personen- en familierecht of erfrecht, belang hebben bij de vaststelling van staatloosheid. Een automatische koppeling van de vaststelling van staatloosheid aan de verlening van een verblijfsvergunning ligt daarom niet in alle gevallen voor de hand.

Een bestuursrechtelijke procedure heeft volgens een aantal leden van de expertgroep niet zonder meer als nadeel dat de bestuursrechter marginaal toetst. In de wet, waarbij de vaststellingsprocedure wordt ingesteld, kan immers worden geregeld dat de bestuursrechter het administratieve besluit met betrekking tot de vaststelling vol toetst. Voorts is opgemerkt dat de keuze tussen het civiele en het bestuursrecht procedurele gevolgen heeft ten aanzien van (voorlopig) rechtmatig verblijf hangende de vaststellingsprocedure. Indien de betrokkene hangende de vaststellingsprocedure niet reeds op grond van de wet rechtmatig verblijf krijgt, heeft de keuze voor een civiel- of

bestuursrechtelijke procedure consequenties voor het rechtsmiddel dat hij dient in te stellen om de procedure hier te lande af te mogen wachten.³ In het bestuursrecht betreft het een verzoek om een voorlopige voorziening, zoals ook gebruikelijk is in het vreemdelingenrecht. In het civiele recht betreft het een vordering in kort geding, een rechtsmiddel dat in het vreemdelingenrecht sinds de invoering van de Vreemdelingenwet 2000 minder gebruikelijk is. Andere leden van de expertgroep wezen erop dat het hier geen vreemdelingrechtelijke kwestie betreft, maar de vaststelling van een rechtsfeit. Door leden van de expertgroep is opgemerkt dat in 1985 bij de invoering van de artikel 17 procedure uitgebreid is gediscussieerd over de keuze tussen de civiele of de bestuursrechter, waarbij dezelfde argumenten een rol speelden. Toen is gekozen voor de civiele rechter. Voor de regering gaf de doorslag dat met een bestuursrechtelijke procedure, ondanks dat de rechter een besluit van de administratie vol kan toetsen, de rechter te zeer gebonden wordt aan een oordeel van de administratie.⁴ Voor een aantal politieke partijen speelde indertijd mee dat de burgerlijke rechter het meest gekwalificeerd is om een oordeel te geven omtrent de familierechtelijke betrekkingen waarvan de nationaliteit afhankelijk is. Het is volgens deze leden van de expertgroep consequent om de reeds voor de vaststelling van het Nederlanderschap gemaakte keuze te handhaven als het gaat om de vaststelling van staatloosheid. Gelet op de parallellen die bestaan tussen de artikel 17 procedure en de vaststellingsprocedure staatloosheid ligt het in de rede om beide procedures op dezelfde wijze in te richten en te beleggen bij de civiele rechter. Het heeft de voorkeur van de leden van de expertgroep om, als er voor een civielrechtelijke procedure wordt gekozen, voor de vaststellingsprocedure staatloosheid exclusieve bevoegdheid toe te kennen aan de civiele rechter van de rechtbank Den Haag. Het voordeel van een gecentraliseerde procedure is dat de rechtbank - omdat de verwachting is dat het niet om meer dan enkele honderden procedures per jaar zal gaan - in staat wordt gesteld om de nodige expertise op te kunnen bouwen en te behouden. Dit is in overeenstemming met §63 van het UNHCR Handboek, waarin wordt gesteld dat gecentraliseerde procedures de voorkeur hebben, gelet op de ontwikkeling van de benodigde expertise.⁵

4.2 Eén of twee feitelijke instanties

Los van de keuze voor een bestuursrechtelijke of een civielrechtelijke procedure is de vraag of er in één of twee feitelijke instanties recht dient te worden gesproken. Het Handboek pleit in §77 voor rechtspraak in twee feitelijke instanties. Hiermee wordt de mogelijkheid geboden om ook onjuistheden in de vaststelling van de feiten door de rechter te kunnen herstellen.⁶

Bestuursrechtelijke procedures bestaan over het algemeen uit twee feitelijke instanties. De leden van de expertgroep met een voorkeur voor een bestuursrechtelijke procedure hebben geen argumenten aangevoerd op grond waarvan voor de vaststelling van

³ Door de leden van de expertgroep is geen keuze gemaakt tussen een civiele of een bestuursrechtelijke vaststellingsprocedure. Passages in deze brief zijn dan ook, tenzij anders is aangegeven, op beide type procedures van toepassing. In de bestuursrechtelijke procedure kan degene die de procedure initieert worden aangeduid als aanvrager, in de civiele procedure als verzoeker. In deze brief wordt de algemene term betrokkene gehanteerd.

⁴ Tweede Kamer, zitting 1982-83, 16 947 (R 1181), nr. 7, p. 31.

⁵ §63 Handboek: Current State practice is varied with respect to the location of statelessness determination procedures within national administrative structures, reflecting country-specific considerations. States may choose between a centralized procedure or one that is conducted by local authorities. Centralized procedures are preferable as they are more likely to develop the necessary expertise among the officials undertaking status determination.

⁶ §77 Handboek: Appeals must be possible on both points of fact and law as the possibility exists that there may have been an incorrect assessment of the evidence at first instance level.

staatloosheid een bestuursrechtelijke procedure uit slechts één feitelijke instantie zou moeten bestaan. Het ligt, indien een bestuursrechtelijke procedure de voorkeur verdient, voor de hand deze procedure uit twee feitelijke instanties te laten bestaan.

Voor de civielrechtelijke inrichting is de parallel gelegd met de artikel 17 procedure. In deze procedure is sprake van één feitelijke instantie, de rechtbank Den Haag, gevolgd door cassatie bij de Hoge Raad. Door enkele leden van de expertgroep is erop gewezen dat een tweede feitelijke instantie in de artikel 17 procedure niet wordt gemist. Het zou niet vaak voorkomen dat na een beschikking van de rechtbank nog discussie bestaat over de vaststelling van de feiten. Andere leden van de expertgroep hebben meer de nadruk gelegd op een verschil in complexiteit tussen de vaststelling van staatloosheid en de vaststelling van Nederlanderschap. Bij de vaststelling van Nederlanderschap gaat het om de toepassing van het Nederlands nationaliteitsrecht. Bij de vaststelling van staatloosheid gaat het echter om de vaststelling van de nationaliteit van een andere Staat 'under the operation of its law'.⁷ Met betrekking tot de RWN bepaalt de Nederlandse rechter in de artikel 17 procedure zelf hoe het recht dient te worden uitgelegd. Voor vreemde nationaliteiten is de uitleg van buitenlands nationaliteitsrecht door buitenlandse rechters of andere bevoegde instanties en de daar heersende bestuursrechtelijke praktijken maatgevend. Het kan zijn dat een buitenlandse wettelijke bepaling bij letterlijke lezing de betrokkene aanspraak op een nationaliteit lijkt te geven, terwijl in de praktijk in dat land de bepaling zo wordt uitgelegd dat dat niet het geval is. Voor de vraag of de betrokkene daadwerkelijk de nationaliteit van dat land heeft, is dan de daadwerkelijke opvatting van de bevoegde buitenlandse rechter of bevoegde instantie(s) doorslaggevend. Bovendien moeten vaak, zoals eerder gememoreerd, voorvragen van privaatrechtelijke aard worden behandeld met inachtneming van het internationaal privaatrecht. Indien de civielrechtelijke procedure wordt ingericht in twee feitelijke instanties, dient het gerechtshof Den Haag met de tweede feitelijke instantie te worden belast. Het voordeel van cassatieberoep bij de Hoge Raad is dat de rechtseenheid binnen het Koninkrijk hierdoor wordt bevorderd, ervan uitgaande dat voor de inrichting van vaststellingsprocedures voor de Caribische landen en gebiedsdelen binnen het Koninkrijk ook gekozen wordt voor een civielrechtelijke procedure.

De leden van de expertgroep adviseren de wetgever om bij de vraag of in één of twee feitelijke instanties recht wordt gesproken de bovenvermelde argumenten te betrekken.

4.3 Enkelvoudige of meervoudige behandeling

Ook bij de vraag of zaken enkelvoudig of meervoudig dienen te worden behandeld speelt de complexiteit van de zaak een rol. Zelden wordt in wettelijke regelingen een meervoudige behandeling verplicht gesteld. In het algemeen wordt de keuze voor een enkelvoudige of meervoudige behandeling aan het oordeel van de rechterlijke macht overgelaten. Een wettelijk voorgeschreven meervoudige behandeling heeft als nadeel dat de kennelijke zaken (zowel kennelijk gegrond als kennelijk ongegrond), die in elk rechtsgebied voorkomen, niet enkelvoudig kunnen worden afgedaan, wat tot gevolg heeft dat procedures onnodig lang duren en onnodige kosten met zich meebrengen. Geconstateerd wordt dat artikel 17 procedures altijd meervoudig worden behandeld door de rechtbank Den Haag en voor deze procedures een aparte financieringscategorie geldt. Als vuistregel heeft naar het oordeel van de leden van de expertgroep te gelden dat zaken de aandacht dienen te krijgen die zij verdienen en dat financiële middelen daarop niet van (negatieve) invloed mogen zijn.

⁷ Artikel 1 lid 1 van het Verdrag van 1954: For the purpose of this Convention, the term 'stateless person' means a person who is not considered as a national by any State under the operation of its law.

5. Toegankelijkheid van de procedure

5.1 Vereisten verzoek en verblijfsrechtelijke status van de betrokkene

Het Handboek stelt in §69 dat de toegang tot een vaststellingsprocedure niet beperkt dient te worden door het stellen van de eis van rechtmatig verblijf van de betrokkene.⁸ De leden van de expertgroep zijn met betrekking tot de toegankelijkheid van de procedure van mening dat deze niet belemmerd dient te worden door formele vereisten. Een verzoek tot vaststelling dient om die reden vormvrij ingediend te kunnen worden. Daarnaast is vereist dat de procedure openstaat voor een ieder die rechtstreeks belang heeft bij de vaststelling van staatloosheid, ongeacht zijn verblijfsrechtelijke status. Belanghebbenden, zoals nabestaanden, kunnen er belang bij hebben dat van een overledene wordt vastgesteld dat hij staatloos was. Hiervoor kan een soortgelijke regeling worden ingesteld als geldt voor de vaststelling van Nederlanderschap. Op grond van artikel 17, tweede lid, RWN kan zo'n verzoek ook ten aanzien van een overledene worden gedaan.

Leden van de expertgroep hebben gewezen op een bevoegdheidsregeling opgenomen in de artikelen 17 en 20 van de RWN. Indien een betrokkene belang heeft bij de vaststelling van staatloosheid, met uitzondering van het hebben van belang bij de uitkomst van een andere lopende rechterlijke procedure, kan hij een verzoek tot vaststelling indienen bij de rechter in Den Haag. Indien in enige voor een rechterlijke instantie in Nederland aanhangige zaak onzeker is of een bij de zaak belanghebbende al dan niet het Nederlanderschap bezit of op een vroeger tijdstip bezat, kan de rechter het advies van de minister van Veiligheid en Justitie vragen. Dit geeft de rechter de mogelijkheid om zelf te beslissen ten aanzien van het Nederlanderschap, dan wel om een advies van het ministerie te vragen. De wetgever wordt in overweging gegeven om een soortgelijke bevoegdheidsregeling op te nemen voor de vaststelling van staatloosheid.

5.2 Rechtsbijstand

Het Handboek stelt in §76 dat betrokkenen toegang dienen te hebben tot rechtsbijstand en dat indien gratis rechtsbijstand beschikbaar is, deze aangeboden dient te worden aan betrokkenen zonder financiële middelen.⁹ De leden van de expertgroep zijn van oordeel dat een vaststellingsprocedure te complex is om zonder juridische bijstand te kunnen voeren. Ook voor het voeren van een vaststellingsprocedure dient rechtsbijstand te worden verleend. Door de leden van de expertgroep is opgemerkt dat rechtsbijstand in deze zaken verleend dient te worden door specialisten en niet door generalisten. Een rechtsbijstandverlener heeft bij voorkeur kennis van het personen- en familierecht, het internationaal privaatrecht en de toepassing van nationaliteitsrecht.

5.3 Verblijfsrecht hangende de procedure

Het Handboek bepaalt in §72 dat om te waarborgen dat een procedure billijk en effectief is, Staten personen in afwachting van de uitkomst van een vaststellingsprocedure niet dienen te verwijderen van hun grondgebied. In het Nederlandse vreemdelingenrecht wordt een onderscheid gemaakt tussen vreemdelingen die Nederland dienen te verlaten

⁸ §69 Handboek: Everyone in a State's territory must have access to statelessness determination procedures. There is no basis in the Convention for requiring that applicants for statelessness determination be lawfully within a State. Such a requirement is particularly inequitable given that lack of nationality denies many stateless persons the very documentation that is necessary to enter or reside in any State lawfully.

⁹ § 76 Handboek: The applicant is to have access to legal counsel and, where free legal assistance is available, it is to be offered to applicants without financial means.

en zij die hier mogen verblijven. Aan vreemdelingen die hier te lande mogen verblijven wordt op grond van de Vreemdelingenwet rechtmatig verblijf verleend. Indien de regeling in overeenstemming wordt gebracht met §72 van het Handboek dient lopende de vaststellingsprocedure rechtmatig verblijf te worden verleend.¹⁰ Een meerderheid van de leden van de expertgroep is ter bevordering van de toegankelijkheid van de procedure voorstander van het verlenen van rechtmatig verblijf aan een persoon die een verzoek tot vaststelling van staatloosheid indient. De grondslag dient vastgelegd te worden in artikel 8 van de Vreemdelingenwet. Dit heeft wel de consequentie dat betrokkenen geruime tijd rechtmatig verblijf in Nederland kunnen krijgen. Met een procedure in één of twee feitelijke instanties en in de civielrechtelijke procedure de mogelijkheid van cassatie bij de Hoge Raad kan geruime tijd gemoeid zijn. Niet zelden zal in procedures informatie ingewonnen moeten worden door tussenkomst van het ministerie van Buitenlandse Zaken, hiervoor dient met name in eerste aanleg voldoende tijd beschikbaar te zijn. De leden van de expertgroep zijn zich ervan bewust dat een procedure waaraan rechtmatig verblijf is gekoppeld, die toegankelijk is voor een ieder die belang heeft bij vaststelling van staatloosheid en geruime tijd in beslag neemt, gevoelig kan zijn voor misbruik. Er zijn verschillende maatregelen te bedenken om dit risico te beperken. Zo kan de verlening van rechtmatig verblijf van rechtswege worden beperkt tot de eerste aanleg en het verkrijgen van rechtmatig verblijf gedurende de hoger beroepsprocedure afhankelijk worden gesteld van de toewijzing van een verzoek om voorlopige voorziening dan wel een vordering in kort geding. Een alternatief is om een regeling in de Vreemdelingenwet op te nemen analoog aan de regeling voor de artikel 17 procedure. Op grond van artikel 3.49 Vreemdelingenbesluit 2000 wordt aan de vreemdeling die een verzoek als bedoeld in artikel 17 RWN heeft ingediend een verblijfsvergunning regulier voor bepaalde tijd verleend indien het verzoek naar het oordeel van de minister van Veiligheid en Justitie niet klaarblijkelijk van elke grond is ontbloot. De verblijfsvergunning wordt verlengd indien cassatie is ingesteld en het verzoek om cassatie niet klaarblijkelijk van elke grond is ontbloot.

5.4 *Beslistermijnen*

Het Handboek stelt in §75 dat een beslissing in eerste instantie in beginsel binnen zes maanden dient te worden genomen. Hierdoor wordt voorkomen dat betrokkene lange tijd in onzekerheid verkeert over de uitkomst van de procedure. Deze termijn kan in uitzonderlijke gevallen, bij voorbeeld wanneer onvoldoende informatie voorhanden is om een beslissing te kunnen nemen, worden verlengd tot twaalf maanden.¹¹

In het algemene bestuursrecht geldt een redelijke termijn om op een aanvraag te beslissen.¹² Het civiele recht legt de rechter geen termijn op waarbinnen hij dient te beslissen. Door leden van de expertgroep zijn enkele bezwaren genoemd tegen het opnemen van beslistermijnen. Aan het overschrijden van een beslistermijn zijn in een bestuursrechtelijke procedure, behoudens de verbeuring van een dwangsom, geen

¹⁰ §72 Handboek: To ensure that procedures are fair and effective, States are to refrain from removing an individual from their territory pending the outcome of the determination process.

¹¹ §75 Handboek: In general, it is undesirable for a first instance decision to be issued more than six months from the submission of an application as this prolongs the period spent by an applicant in an insecure position. However, in exceptional circumstances it may be appropriate to allow the proceedings to last up to 12 months to provide time for enquiries regarding the individual's nationality status to be pursued with another State, where it is likely that a substantive response will be forthcoming in that period.

¹² Artikel 4:13 Awb: 1. Een beschikking dient te worden gegeven binnen de bij wettelijk voorschrift bepaalde termijn of, bij het ontbreken van zulk een termijn, binnen een redelijke termijn na ontvangst van de aanvraag. 2. De in het eerste lid bedoelde redelijke termijn is in ieder geval verstreken wanneer het bestuursorgaan binnen acht weken na ontvangst van de aanvraag geen beschikking heeft gegeven, noch een mededeling als bedoeld in artikel 4:14, derde lid, heeft gedaan.

consequenties verbonden. Daarnaast dienen beslistermijnen redelijk te zijn, dat wil zeggen dat binnen de termijn een gefundeerde beslissing moet kunnen worden genomen. Er is in de expertmeeting op gewezen dat de duur van de procedure erg kan variëren en afhankelijk is van het land van herkomst van de betrokkene. Met betrekking tot sommige herkomstlanden is het moeilijk om aan de benodigde informatie te komen, hiermee is vaak geruime tijd gemoeid indien die informatie vergaard dient te worden door het doen van onderzoek door tussenkomst van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De redelijke termijn waarbinnen het bestuursorgaan in ieder geval op een aanvraag dient te beslissen is op grond van de Awb acht weken. Om te bepalen wat een reële termijn is waarop een beslissing op een aanvraag kan worden genomen in de vaststellingsprocedure voor staatloosheid, is het raadzaam om te kijken naar het tempo waarin op artikel 17 procedures wordt beslist. Een half jaar tot een jaar met een verlengingsmogelijkheid wordt door de leden van de expertgroep aangemerkt als een reële termijn. Omdat deze beslistermijn significant afwijkt van de redelijke termijn uit de Awb, wordt geadviseerd in de wet, waarmee de vaststellingsprocedure wordt ingesteld, een beslistermijn van zes maanden op te nemen met de mogelijkheid deze termijn eenmalig met zes maanden te verlengen. Ook voor een civielrechtelijke vaststellingsprocedure wordt overeenkomstig de aanbeveling uit het Handboek geadviseerd om deze beslistermijn in de wet op te nemen.

6. Waarborgen procedure

6.1 De rol van de IND en het horen van betrokkene

De procedure tot vaststelling van staatloosheid is evenals de artikel 17 procedure aan te merken als een procedure waarin een rechtsfeit wordt vastgesteld en niet als een procedure op tegenspraak. De leden van de expertgroep zijn van oordeel dat de positie van de Staat in de vaststellingsprocedure voor staatloosheid bijzondere aandacht verdient. Evenals in de artikel 17 procedure is de Staat in de vaststellingsprocedure voor staatloosheid als belanghebbende aan te merken, omdat de staatloze aan de staatloosheidsverdragen rechten kan ontnemen die gewaarborgd dienen te worden door de Staat. Indien de vaststellingsprocedure staatloosheid civielrechtelijk wordt ingericht dient naar het oordeel van de leden van de expertgroep de Staat formeel partij te zijn. Het meest voor de hand ligt om de minister van Veiligheid en Justitie in de wet als partij aan te wijzen. De IND kan zoals in de artikel 17 procedure gebruikelijk is namens de minister een partijstandpunt innemen. De positie van de minister waarborgt dat de Staat wordt gehoord in de procedure en het recht heeft om beschikkingen in hoger beroep aan te vechten. Indien de vaststelling van staatloosheid bestuursrechtelijk wordt geregeld ligt het voor de hand om de procedure in te richten als een aanvraagprocedure, waarin de IND als bestuursorgaan op de aanvraag beslist.

Het horen van betrokkene wordt als een waarborg gezien om tot een zorgvuldig besluit te komen. De leden van de expertgroep zijn van oordeel dat de betrokkene in de voorfase van de procedure gehoord dient te worden, dit dient in de wet waarin de vaststellingsprocedure wordt vastgelegd te worden geregeld.

6.2 *Verhouding asielprocedure en vaststellingsprocedure*¹³

Tussen de asielprocedure en de procedure tot vaststelling van staatloosheid bestaat geen volgtijdelijk verband. Hierdoor staat het personen in beginsel vrij om zelf te kiezen op welk moment zij een asielaanvraag en/of een verzoek tot vaststelling van staatloosheid indienen. De IND doet in de asielprocedure onderzoek naar de nationaliteit en bij het ontbreken daarvan naar de staatloosheid van de asielzoeker. Sinds de inwerkingtreding van de Wet Basisregistratie Personen (BRP) worden, indien de asielzoeker geen brondocumenten kan overleggen, op grond van artikel 2.17 van deze wet de resultaten van het door de IND verrichte onderzoek betrokken bij de inschrijving in de BRP. De leden van de expertgroep zijn van oordeel dat de resultaten van dat onderzoek eveneens betrokken dienen te worden bij de totstandkoming van het advies in de vaststellingsprocedure. Dit kan de duur van de procedure aanmerkelijk verkorten. In de wet dient een grondslag te worden gecreëerd op basis waarvan de betrokkene en diens gemachtigde kunnen beschikken over de onderzoeksgegevens van de IND, voor zover die relevant zijn voor de vaststelling van staatloosheid.

De omstandigheid dat nog niet onherroepelijk op een asielaanvraag is beslist kan een complicerende factor zijn bij de behandeling van een vaststellingsprocedure. De betrokkene mag immers niet in gevaar worden gebracht door bekendmaking van persoonsgegevens bij de autoriteiten van het land van herkomst hangende de asielprocedure. Dit kan praktisch worden opgelost door de vaststellingsprocedure op te schorten in die gevallen waarin zonder overlegging van persoonsgegevens van de verzoeker aan de autoriteiten van het land van herkomst geen advies kan worden uitgebracht en/of geen beslissing kan worden genomen over de staatloosheid.¹⁴ De beslissing tot opschorting kan worden genomen door de IND of de betrokken rechterlijke instantie. De hier beschreven situatie dient mutatis mutandis van toepassing te zijn op herhaalde asielaanvragen.

6.3 *Externe deskundigheid*

In de expertmeeting is de bijzondere positie van de UNHCR ter sprake gekomen. In het Angelsaksische rechtsstelsel is de interventie van een Amicus Curiae een bekende figuur. Het Nederlandse procesrecht kent een dergelijk figuur niet. Enigszins vergelijkbaar is de positie van het Openbaar Ministerie (OM) in civiele procedures. Artikel 44 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering voorziet in deelname van het Openbaar Ministerie aan civiele procedures. De wetgever heeft bij de implementatie van de Amicus Curiae bevoegdheid daarbij aangehaakt. De wetgever heeft bijgevolg de bevoegdheid gecreëerd tot een Amicus Curiae interventie in de civiele procedure. Wanneer het OM niet als partij optreedt, wordt het gehoord indien het, al dan niet op verzoek van de rechter, de wens daartoe te kennen heeft gegeven. Het VN-mandaat en de expertise die de UNHCR heeft ten aanzien van staatlozen rechtvaardigen een formele rol in de vaststellingsprocedure door opneming van de bevoegdheid tot een Amicus Curiae interventie in de wet. Namens de UNHCR is erop gewezen dat, afhankelijk van het aantal procedures per jaar, deze organisatie niet de capaciteit zal hebben om in iedere individuele procedure te interveniëren. Dit laat onverlet dat de UNHCR wel in staat wordt geacht om indien de rechter daartoe verzoekt in individuele procedures advies te geven.

¹³ Het UNHCR Handboek gaat in Deel 2 onder C uitgebreid in op de verhouding tussen de asielprocedure en de vaststellingsprocedure voor staatloosheid.

¹⁴ Het Handboek van de UNHCR laat de mogelijkheid open om beide procedures parallel aan elkaar te behandelen, indien het nemen van een beslissing in de vaststellingsprocedure mogelijk is zonder contact op te nemen met de autoriteiten van het land van herkomst, zie §80.

7. Bewijslastverdeling

Er is tijdens de expertmeeting uitgebreid ingegaan op de bewijslastverdeling, de bewijsmaatstaf, de informatieplicht en het bewijsrisico. De bewijslast wordt aangemerkt als een overkoepelende term voor bewijsrisico en bewijsvoeringslast (ook wel bewijsleveringslast genoemd). Wanneer een partij de bewijslast draagt, rust op haar de verplichting om bewijs te leveren. De bewijsvoeringslast brengt met zich mee dat een partij zich moet inspannen om de benodigde gegevens te achterhalen. De partij die niet in haar bewijslast slaagt, draagt het bewijsrisico. Indien een partij slaagt in het bewijs, rust op de wederpartij de bewijsvoeringslast om tegenbewijs te leveren zonder dat het bewijsrisico naar haar is verschoven. De bewijslastverdeling kan worden beïnvloed door een informatieplicht in materiële wetgeving op te nemen. Daardoor wordt een partij verplicht bepaalde gegevens te verstrekken.

Het Handboek gaat in de §§89 en 90 in op de bewijslastverdeling. Uitgegaan wordt van een gedeelde bewijslast. De betrokkene en de beoordelende instantie worden geacht samen te werken in het verzamelen van informatie en de vaststelling van de feiten. Op betrokkene rust de verplichting om naar waarheid te verklaren en alle informatie waarover hij redelijkerwijs kan beschikken te overleggen. In een bestuursrechtelijke procedure rust op grond van artikel 3:2 Awb op het bestuursorgaan eveneens de verplichting om de nodige kennis omtrent de relevante feiten en de af te wegen belangen te vergaren alvorens een besluit te nemen.¹⁵ Dit komt overeen met het gestelde in §89 van het Handboek.¹⁶ Het Handboek wijst er voorts op dat gelet op de materie betrokkene vaak niet in staat is zijn stellingen te onderbouwen.¹⁷ In verband hiermee adviseert het Handboek om als maatstaf te hanteren dat betrokkene om voor de erkenning als staatloze in aanmerking te komen aannemelijk dient te maken dat hij geen nationaliteit heeft.¹⁸

Met betrekking tot de bijzondere positie van betrokkene verschillen de leden van de expertgroep van mening over de vraag hoe de verdeling van de bewijslast dient te worden geregeld. Een deel van de leden van de expertgroep is van oordeel dat het bestuurs- en het civiele procesrecht aan de rechter voldoende instrumenten geven om de bewijslast zo te verdelen als hem gerade voorkomt. Zij zijn van oordeel dat het niet noodzakelijk is om ten aanzien van het bewijsrecht afwijkende bepalingen op te nemen in de wet. Een ander deel van de leden van de expertgroep legt er de nadruk op dat de vaststellingprocedure geen procedure op tegenspraak is. Betrokkene en de Staat worden geacht samen te werken bij het verzamelen van informatie en de vaststelling van de feiten. Zij bepleiten om die reden de vastlegging van een afwijkende bewijslastregeling in de wet, door daarin als criterium op te nemen dat de rechter de bewijsvoeringslast legt bij de 'meest gerede partij'. Betrokkene is verplicht volledig en naar waarheid te verklaren en alle informatie te overleggen waarover hij redelijkerwijs kan beschikken.

¹⁵ Artikel 3:2 Awb: Bij de voorbereiding van een besluit vergaart het bestuursorgaan de nodige kennis omtrent de relevante feiten en de af te wegen belangen.

¹⁶ §89 Handboek: ... In the case of statelessness determination, the burden of proof is in principle shared, in that both the applicant and examiner must cooperate to obtain evidence and to establish the facts. The procedure is a collaborative one aimed at clarifying whether an individual comes within the scope of the 1954 Convention. Thus, the applicant has a duty to be truthful, provide as full an account of his or her position as possible and to submit all evidence reasonably available. Similarly, the determination authority is required to obtain and present all relevant evidence reasonably available to it, enabling an objective determination of the applicant's status. ...

¹⁷ §90 Handboek: Given the nature of statelessness, applicants for statelessness status are often unable to substantiate the claim with much, if any, documentary evidence. ...

¹⁸ §91 van het Handboek lijkt geschreven te zijn uitgaande van een bestuursrechtelijke procedure. In een verzoekschriftenprocedure is het aan de IND om deze rol op zich te nemen bij de totstandkoming van het partijstandpunt namens de officier van justitie.

Indien daarmee onvoldoende aannemelijk is gemaakt dat de betrokkene geen nationaliteit heeft, is het aan de Staat om aanvullend onderzoek te doen.

8. Overige onderwerpen

8.1 Verblijfsrecht gekoppeld aan de vaststelling van staatloosheid

De ACVZ heeft in het advies van december 2013 de aanbeveling gedaan om in de Vreemdelingenwet een nieuw verblijfsdoel op te nemen voor staatloze vreemdelingen. In reactie op het advies heeft de toenmalige staatssecretaris in eerdergenoemde brief van 2 juni 2014 aan de Tweede Kamer het standpunt van de regering uitgedragen dat aan de vaststelling van staatloosheid geen verblijfsrecht zal worden gekoppeld. De leden van de expertgroep realiseren zich dat de vraag of de erkenning als staatloze tot een aanspraak op een verblijfsvergunning dient te leiden, los staat van de inrichting van de vaststellingsprocedure. Niettemin is in de expertgroep hierover een discussie gevoerd. Door enkele leden van de expertgroep zijn argumenten aangevoerd waarom aan een staatloze, indien hij niet uit andere hoofde in het bezit is van rechtmatig verblijf, verblijfsrecht dient te worden verleend. Op grond van artikel 32 van het Verdrag van 1954 is de Staat waar de staatloze verblijft gehouden om de assimilatie en naturalisatie van staatlozen te vergemakkelijken. Deze zal in het bijzonder ernaar streven de naturalisatieprocedure te bespoedigen en de tarieven en kosten van deze procedure zoveel mogelijk te verminderen. In de RWN wordt als eis om te naturaliseren gesteld dat de staatloze drie jaar op grond van een verblijfsvergunning in Nederland heeft verbleven. Naturalisatie wordt, zo is gesteld door leden van de expertgroep, alleen vergemakkelijkt door aan een staatloze een verblijfsvergunning te verlenen. Dat de eis van legaal verblijf voor staatlozen is verlaagd van vijf naar drie jaar is niet aan te merken als een facilitering van naturalisatie, indien staatlozen geen legaal verblijf kunnen krijgen. Een ander argument om een verblijfsvergunning te verlenen is dat de rechten die in het Verdrag van 1954 zijn opgenomen getraptd zijn. De meeste rechten uit het verdrag komen alleen aan staatlozen toe indien zij in het bezit zijn van een verblijfsvergunning. Indien geen verblijfsvergunning aan staatlozen wordt verleend is het verdrag voor een belangrijk deel een dode letter. Dit sluit aan op de visie van de UNHCR. In §147 van het Handboek wordt gesteld dat hoewel het Verdrag van 1954 Staten niet verplicht om staatlozen een verblijfsrecht te verlenen, de verlening van een verblijfsrecht tegemoet komt aan het doel en de strekking van het verdrag. Een staatloze aan wie geen verblijfsrecht wordt verleend kan geen aanspraak maken op de rechten uit het verdrag en kan zich in een uiterst kwetsbare positie bevinden.¹⁹

Deze leden van de expertgroep onderkennen dat hier legalistische argumenten tegen kunnen worden ingebracht, namelijk dat in de tweede volzin van artikel 32 van het Verdrag van 1954 staat dat de verdragsluitende partijen in het bijzonder er naar streven de naturalisatieprocedure te bespoedigen en de tarieven en kosten van deze procedure zoveel mogelijk te verminderen. Gesteld kan worden dat met een bespoediging van de naturalisatieprocedure de assimilatie en naturalisatie worden vergemakkelijkt en dat het verdrag niet verplicht tot verlening van een verblijfsvergunning. Voorts kan worden vastgesteld dat het verdrag de ruimte laat rechten, die in het verdrag zijn voorbehouden aan staatlozen met een verblijfsvergunning, te onthouden aan staatlozen zonder verblijfsvergunning.

¹⁹ §147 Handboek: Although the 1954 Convention does not explicitly require States to grant a person determined to be stateless a right of residence, granting such permission would fulfil the object and purpose of the treaty. ... Without a right to remain, the individual is at risk of continuing insecurity and prevented from enjoying the rights guaranteed by the 1954 Convention and international human rights law.

Deze leden van de expertgroep hechten eraan dat het standpunt, dat een verblijfsrecht gekoppeld dient te worden aan de erkenning als staatloze, expliciet onder uw aandacht wordt gebracht, hoewel het kabinet met betrekking tot dit punt reeds een standpunt heeft ingenomen.

8.2 Verlening identiteitsdocument

Uit het Verdrag van 1954 volgt dat aan een staatloze die zich niet kan legitimeren, ongeacht zijn verblijfsstatus, een identiteitsdocument wordt verleend. Aangezien niet iedere staatloze ongedocumenteerd is, ligt het voor de hand een identiteitsdocument alleen op aanvraag te verlenen. Ter bevordering van de effectuering van een vaststelling van staatloosheid kan in de wet worden opgenomen dat elk met de uitvoering van enige wettelijke regeling belast orgaan gebonden is aan een vaststelling van staatloosheid in een onherroepelijk geworden beschikking.

8.3 Een vaststellingsprocedure voor de Caribische landen en gebiedsdelen

Voor zover nagegaan kon worden zijn de Caribische landen gebonden aan de VN-verdragen over staatloosheid. Deze landen zullen dan ook - evenals de Caribische gebiedsdelen - een regeling moeten hebben voor de vaststelling van staatloosheid. De expertmeeting heeft zich beperkt tot de inrichting van een vaststellingsprocedure voor Europees Nederland. De uitgangspunten die door de leden van de expertgroep zijn geformuleerd voor een vaststellingsprocedure voor Nederland hebben mutatis mutandis te gelden voor de Caribische landen en overzeese gebiedsdelen. Bij de inrichting van vaststellingsprocedures voor de Caribische landen en gebiedsdelen dient rekening te worden gehouden met borging van de rechtseenheid en de inrichting van een effectieve hoger beroepsinstantie. Met de keuze voor een civielrechtelijke vaststellingsprocedure wordt de rechtseenheid bevorderd doordat cassatieverzoeken worden behandeld door de Hoge Raad. Indien het hoger beroep in vaststellingsprocedures wordt behandeld door Gemeenschappelijk Hof van Justitie voor Aruba, Curaçao en Sint Maarten en de drie BES-eilanden, kunnen vreemdelingen op de eilanden blijven en hoeven zij niet voor de behandeling van het hoger beroep naar Nederland over te komen.

Bijlage

DEELNEMERS EXPERTMEETING STAATLOOSHEID				
mevr. mr. drs.	J.C.		Boeree	Senior rechter rechtbank Amsterdam
dhr. mr.	R.		Bruin	UNHCR
mevr. mr.	C.A.		Goudsmit	College voor de Rechten van de Mens
dhr.	G.R.	de	Groot	Professor Universiteit van Maastricht
dhr. mr.	G.P.	van	Ham	Senior rechter A rechtbank Den Haag
dhr. mr.	G.H.J.		Houtzagers	Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn
mevr. mr.	D.J.		Hutten	Senior rechter rechtbank Oost-Brabant
mevr. mr. drs.	S.	van	Lokven	Rechter rechtbank Oost-Brabant
mevr. mr.	C.M.		Meijer	Immigratie- en Naturalisatiedienst
mevr. mr.	V.C.		Monfils	Immigratie- en Naturalisatiedienst
mevr. mr.	S.		Mooij	Advocaat Everaert Advocaten
mevr. mr.	J.E.A.		Pesch	Immigratie- en Naturalisatiedienst
dhr. prof. mr.	H.U.		Jessurun d' Oliveira	Professor Emeritus Universiteit van Amsterdam
mevr. LL.M.	I.		Sturkenboom	UNHCR
mevr. Dr. LL.M.	L.E.	van	Waas	Universiteit van Tilburg
<i>ministerie van Veiligheid en Justitie en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties</i>				
mevr. mr.	M.M.		Bense	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Afdeling Constitutionele Zaken
mevr. mr.	E.E.		Bleeker	Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie Wetgeving
dhr. mr.	E.A.		Bijder	Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie Migratiebeleid
dhr. mr.	J.R.		Groen	Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie Wetgeving
<i>Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken</i>				
mevr. mr.	A.C.J.	van	Dooijeweert	Voorzitter Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken
dhr. prof. mr.	P.		Boeles	Lid Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken
mevr. dr. mr.	T.	de	Lange	Lid Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken
dhr. mr. dr.	H.H.M.		Sondaal	Lid Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken
mevr. drs.	S.A.A.		Avontuur	Medewerker Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken
dhr. mr.	D.J.	de	Jong	Medewerker Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken
dhr. mr.	W.N.		Mannens	Medewerker Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken

